

SANAL PARA İLE TİCARET VE VERGİLENDİRME PROBLEMLERİ

Erol VİDİNLİOĞLU^(*) Hatice YURTSEVER ^(**)

I - GİRİŞ

İlk çağlarda trampa ile başlayan ticaretin birçok zorluğa neden olması sonucu paraya ihtiyaç duyulmuş, ilk önceleri deniz kabuğu, gümüş, altın gibi maddeler para yerine ticarete kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra günümüze kadar geçen süreçte altın ve gümüş yerine geçen sertifikalar, banknot, metal paraların kullanılmaya başlanması ile ticaretin daha kolay bir şekilde yapılabilmesine olanak tanındığı görülmektedir. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler, elektronik ticaretin önemli miktarda artış göstermesi ile fiziki para, yerini kayıtlı para olarak nitelendirilebilecek elektronik ya da sanal paraya (e-money-e-para) bırakmaya başlamıştır. Henüz tüm alışverişler için kullanılamasa da özellikle internet üzerinden yapılan alışverişlerde, yemek, ulaşım gibi küçük tüketim harcamalarında e-para kullanım alanı bulmaktadır.

Elektronik para, internette ve elektronik ticarette yaşanan gelişmelere paralel ortaya çıkmış

önemli bir ödeme aracıdır. E-para, fiziksel değişim zorunluluğu olmaması nedeni ile uzak coğrafik alanlar arasında kolaylıkla kullanılması, ödemelerde ticarete hız kazandırması gibi avantajları yanı sıra kara para aklamada kullanılabilmesi, vergilendirme problemleri gibi bir takım problemleri de beraberinde getirmektedir.

Bu çerçevede, çalışmamızın birinci bölümünde sanal para (e-para) hakkında bilgi verilirken, ikinci bölümünde sanal para kullanımının olumlu yanları açıklanacak, üçüncü bölümünde ise sanal para kullanımının neden olabileceği riskler, sanal para ile gerçekleştirilen ticaretten kaynaklanabilecek vergilendirme problemleri üzerinde durulacaktır.

II- SANAL PARA (ELEKTRONİK PARA)

Elektronik para, “yatırılmış değer” veya satış noktası terminalleri vasıtasıyla, iki cihaz arasında doğrudan transferleri veya Internet gibi açık bilgisayar ağları üzerinden ödemeleri yapmak için önceden ödenmiş ödeme mekanizmalarına denir. Yatırılmış değer ürünleri “donanım” veya “kart tabanlı” mekanizmalar (aynı zamanda

^(*) Yrd.Doç.Dr.,Celal Bayar Üniversitesi Salihli Meslek Yüksekokulu

^(**) Yrd. Doç.Dr.,Celal Bayar Üniversitesi Salihli Meslek Yüksekokulu

“elektronik çanta” denir), ve “yazılım” veya “ağ tabanlı” mekanizmalardır (aynı zamanda “dijital nakit” denir). Yatırılmış değer kartları “tek maksatlı” veya “çok maksatlı” olabilir. Tek maksatlı kartlar (örneğin telefon kartı) yalnız bir tür mal veya hizmetin satın alınmasında veya belirli bir satıcıdan ürün alınmasında kullanılır; çok maksatlı kartlar birkaç satıcıdan birçok şeyi satın almada kullanılabilir¹.

Elektronik para, parasal değerın teknolojik bir araç kullanımı yoluyla elektronik olarak depolanmasıdır. Hamiline kayıtlı bir ödeme aracı olma niteliğini taşımaktadır. Elektronik para ürünleri kart tabanlı ürünler ve internet tabanlı ürünler olmak üzere iki şekilde sınıflandırılabilir. Kart tabanlı ürünlerde müşteri elektronik kartta yüklenmiş olan parayı harcadıkça, kart içindeki değer azalmaktadır. Diğerı ise dijital para olarak nitelendirilen, internet üzerinden yapılan harcamalarda kişiler arasındaki para transferinin bilgisayar sistemleri aracılığıyla yapılmasıdır.

Elektronik para, herhangi bir banka hesabı ilişkisi olmaksızın ödemesi önceden yapılmış bir bilgisayar kaydı olarak, kart üzerinde ya da bir network bilgisayarını üzerinde durmakta, bankalarda mevcut tutulan vadesiz mevduat hesaplara bir alternatif oluşturmaktadır³.

Teknolojik bakımdan e-para niteliğinde üç çeşit yeni ödeme aracı söz konusudur. Bunlar⁴, RFID, Smart Card ve Biyometrik Ödeme Sistemleridir.

RFID ödeme cihazları, fazla risk içermeyen otobüs bileti, yemek çeki gibi özel tüketim harcamalarında kredi kartları ve nakit paranın yerini almak üzere tasarlanmıştır. Burada tüketicilerin hesap bilgileri çip içinde yer almakta ve hızlı işlem yapılması sağlanmaktadır.

Smart Card, üzerinde ya da içinde silikon mikroçip bulunan bir plastik karttır. Karta yerleştirilen çipte, 1 ile 64 kilobyte arası hafıza ve ROM üzerine yazılmış bir işletim sistemine sahip mikro-işlemci bulunmaktadır. Smart, yani “akıllı” diye adlandırılmasının nedeni, çok çeşitli türde veriyi saklayabilmesi ve işleyebilmesidir. Birden fazla uygulamayı tek kart üzerinde işletmek mümkündür. Örneğin, bir smart card, aynı zamanda banka kartı, kredi kartı, sürücü belgesi, kütüphane üyelik kartı, elektronik alışveriş için şifre kartı, futbol kulübü üyelik kartı, elektronik cüzdan vs. olarak kullanılabilecek şekilde programlanabilmektedir⁵.

Biyometrik ödeme sistemi ise parmak izi, retina taraması gibi yöntemlerle kimlik tespiti yaparak müşterinin tüm hesaplarına ulaşmaya olanak tanıyan bir sistemdir.

Ülkemizde kentkart, akbil, multinet yemek çekleri gibi RFID ödeme cihazlarının kullanılmaya başlandığı, dünyada ise interaktif televizyon, internet ve mobil cihazlar üzerinden e-para transferleri gerçekleştirilmektedir⁶.

¹ Türkiye Bankalar Birliği, Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, **Elektronik Bankacılık ve Elektronik Para Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi**, İstanbul, Mart 1998, s. 4.

² Ali Vefa ÇELİK, “Sanal Para Alarmı”, **Hürriyet Gazetesi**, 21 Kasım 1999, Erişim: <http://arsiv.hurriyetim.com.tr/ozel/turk> 09.06.2004).

³ ÇELİK, a.g.m., Erişim: <http://arsiv.hurriyetim.com.tr/ozel/turk> 09.06.2004).

⁴ Uğur Serkan TAŞKIN, “Elektronik Para”, **Ntvmsnbc Ekonomi**, 26.01.2004, Erişim: www.ntvmsnc.com/news/253318.asp (09.06.2004).

⁵ Akıllı Kart (Smart Kart) Nedir?, **ErkPORTAL CMS**, Erişim: www.erksoft.com/bpi.asp?caid (20.08.2004).

⁶ TAŞKIN, a.g.m., Erişim: www.ntvmsnc.com/news/253318.asp (09.06.2004).

Sanal para, elektronik bir materyale yüklenmiş bir değerdir. Bu değer kişi tarafından aracın kullanımı ile giderek azalmakta ve tükendiğinde yeniden yüklenmesi gerekmektedir. Bu kartın kullanımı sırasında, kredi kartlarından farklı olarak provizyon alınması gibi nedenlerle kart merkezine başvurulmasına gerek yoktur. Çünkü bu kart içinde daha önceden yüklenen miktar, bitinceye kadar para olarak kullanılabilir.

E-para kullanılırken yapılan işlemler nakit ödemeye eşdeğer bir işlemdir, çünkü kullanılan miktar bir banka hesabında değil kişinin beraberinde bulunmaktadır⁷.

III- SANAL PARA KULLANIMININ SAĞLADIĞI AVANTAJLAR

Elektronik para, kısaca değeri kodlanmış ve kötü kullanıma karşı korunmuş sayısal bilgi olarak tanımlanmaktadır. E-para, işlevleri açısından nakit paranın internet ortamındaki benzeri olarak nitelendirilebilir⁸. E-paranın en büyük özelliği küçük çaplı ödemelerde hızlı ödeme imkânı tanımasıdır. Alıcı ve satıcının fiziki olarak bir araya gelmeden işlem gerçekleştirebilmesi sonucunda para transferinde gecikme meydana gelmemekte, hatalı ödeme gibi sorunlar ile karşılaşılmamaktadır. E-para kabul eden kuruluşlar açısından da alacaklarını zamanında tahsil etme kolaylığı sağ-

ladığından nakit akış problemi yaşanmamaktadır⁹.

E-paraya ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması ile kamuya ait vergi, sigorta gibi yükümlülüklerin internet üzerinden tahsili ile de kamu gelirlerinin zamanında tahsiline yardımcı olacaktır.

Sanal Para müşteriler için güvenli e-ticaret, ödeme kolaylığı, e-paranın kimlik bilgisiyle eşleştirilmesi ve müşteri tercihlerinin kayıt altına alınabilmesine olanak sağlaması ile bugün olanaksız görülen pazarlama ve satış yöntemlerine olanak sağlayabilecektir¹⁰.

E-para transferinin alıcı ve satıcı arasında doğrudan gerçekleşmesi sonucunda bankaların aracılık işlemlerinde bulunmaması ticari işlemlerde önemli değişimlere neden olabilecektir.

IV- SANAL PARA KULLANIMININ NEDEN OLABİLECEĞİ RİSKLER

E-para kullanımının neden olabileceği riskler arasında¹¹,

- Halen kullanılan kredi kartı, banka kartı kullanımında olduğu gibi çalınması veya yasal olmayan kullanımı sonucunda para kaybı riski,
- Kullanılan bilgisayar sistemlerine yasal olmayan virüs ve benzeri programlarla ulaşılarak çalışmasının engellenmesi,
- Sistemin hat yetersizliği, elektrik kesintisi gibi nedenlerle geçici olarak devreden çıkması,

⁷ Elektronik Ticaret Finansal Çalışma Grubu(ETK) Raporu, 25.08.1997, Erişim: www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/finans.html. (02.03.2004).

⁸ İsmail H.NAKİLCİOĞLU, "E-Ticarette Kullanılan Sanal Ödeme Araçları ve Yöntemleri", Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, C.IV., S.1, 2002, s.55.

⁹ ETK Raporu, 25.08.1997, Erişim: www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/finans.html. (02.03.2004).

¹⁰ TAŞKIN, a.g.m., Erişim: www.ntvmsnc.com/news/253318.asp. (09.06.2004).

¹¹ Elektronik Ticaret ve Elektronik Para kullanımının bankacılık sistemi üzerinde neden olacağı riskler ve bu risklerin bertaraf edilmesine yönelik çözümler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye Bankalar Birliği, Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, Elektronik Bankacılık ve Elektronik Para Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi, İstanbul, Mart 1998.

- Sanal ortamda yapılan harcamaların elektronik ortamda kaydedilebilmesi nedeniyle kişilerin yaptığı özel harcamalara istemleri dışında ulaşılabilmesi¹²,

- Ülkelerin merkez bankasınca uygulanan para politikası ve politika araçlarının etkinliğine olumsuz yönde etki edebilmesi,

- Ülkeler arasında farklı e-para araçları kullanılması nedeniyle, gümrük işlemlerinde kullanılan e-paranın ödeme sistemlerinde uyumsuzluk ortaya çıkarabilmesi¹³,

- E-para sunanların arz ettikleri e-para aracına bağlı olarak müşterileri ile yaptıkları garanti anlaşmaları sonucu klasik finansal ve pazar risklerinin yanı sıra ani likidite değişikliklerinden kaynaklanan finansman problemleri doğurabilmesi,

- Kişiler arasında yapılan ticaretin yüz yüze olmaması nedeniyle tarafların vergi kaçırabilmelerine olanak vermesi,

Sayılabilmektedir.

Yukarıda belirtilen risklerin ortadan kaldırılabilmesi, ya da azaltılabilmesi için, elektronik ortamda yapılan işlemlerde güvenli şifreleme sistemi kurulması, e-para arzının hangi kurum ya da kurumlarca yapılacağına gerekli hukuki düzenlemelerle birlikte kararlaştırılması söz konusu olmalıdır.

Elektronik paranın kim tarafından ihraç edilmesi gerektiği sorunu yukarıdaki risklerin azaltılmasında oldukça önemlidir. Burada kamu bankaları, özel sektör ya da merkez bankalarının ihraç yetkisi olup olmayacağı konusu da önem arz etmektedir.

Elektronik paranın merkez bankaları dışındaki kurumlar tarafından ihracı durumunda, merkez bankalarının ve banka denetim kuruluşlarının denetim, para politikasını yürütme özellikleri etkilenmiş olacaktır. E-para üzerinde münzam karşılık, disponibilibite gibi para politikası araçlarının ne şekilde uygulanacağı, banka dışındaki kuruluşlarca e-para ihracı halinde bankalara uygulanan sermaye yeterliliği, likidite rasyosu gibi bir takım yasal zorunlulukların bu kurumlara da uygulanıp uygulanmayacağı gibi sorunların hukuki olarak çözülmesi önem kazanmaktadır¹⁴.

E-paranın özel sektör tarafından arzı halinde, bir e-para ürününde doğabilecek hatanın kullanıcılar tarafından diğer e-para arz edenlere de yüklenebilmesi, firmaların ticari itibarlarının zedelememesi, hileli kart ihracı, alışveriş sırasında birden çok değerli çok sayıda kartın dolaşımda olması sorunudur. Birden fazla kurumun e-para arzında bulunması halinde, e-para araçlarının ortak bir anlaşma çerçevesinde garanti altına alınması, sigorta sisteminin işletilmesi bu tür sorunların çözümüne yardımcı olabilecektir¹⁵.

Sanal para ile yapılan ticarete bu tür sorunlar yaşanmaması için Avrupa Merkez Bankası'nca belirlenen prensipler önem taşımaktadır. Bu prensipler¹⁶, e-paranın açıkça tanımlanması, para ihracı teknik güvenliğe sahip olmalı, kötü kullanıma karşı korunmalı, istatistiksel olarak raporlanabilmeli, parayı ihraç edenler, alıcı, satıcı ve sistemi işletenlerin görev, hak ve sorumlulukları

¹² ETK Raporu, 25.08.1997, Erişim: www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/finans.html. (02.03.2004).

¹³ ETK Raporu, 25.08.1997, Erişim: www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/finans.html. (02.03.2004).

¹⁴ ÇELİK, Erişim: <http://arsiv.hurriyetim.com.tr/ozel/turk> 09.06.2004).

¹⁵ ETK Raporu, 25.08.1997; Erişim: www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/finans.html. (02.03.2004).; ÇELİK, Erişim: <http://arsiv.hurriyetim.com.tr/ozel/turk> 09.06.2004).

¹⁶ ÇELİK, Erişim: <http://arsiv.hurriyetim.com.tr/ozel/turk> 09.06.2004).

nın kapsamı açıkça belirlenmeli ve yasal güvence altına alınmalı, kara para aklamaya aracılık edilmesinin önlenmesi bakımından merkez bankalarının uluslar arası düzeyde işbirliği içinde olmaları, e-para ihraç edenler denetlenmeli, bankalar gibi zorunlu karşılık bulundurma yükümlülüğü olması gerektiği şeklinde sıralanmaktadır.

V- TÜRKİYE’ DE SANAL PARA KULLANIMINA İLİŞKİN UYGULAMALAR

Ülkemizde kredi kartları ve bankalar dışındaki kuruluşların çıkardığı debit card(borç kart) ların oldukça yaygın bir şekilde kullanımı söz konusudur. Bunun yanı sıra e-para ürünleri olarak uygulamada Türk Telekom’ un çıkarttığı telefon kartları, yemek firmalarının(multinet) çıkarttığı kartlar, Akbank tarafından geliştirilen Boğaziçi ve Orta Doğu Teknik Üniversitelerinde kullanılan “parakart”¹⁷ isimli e-para ürünü, Ankara Belediyesi tarafından çıkartılan doğal gaz, metro, otobüs kartı uygulamaları, İstanbul Belediyesi tarafından çıkartılan “Akbiil” isimli kart uygulamaları, İzmir Belediyesi tarafından çıkartılan “Kent kart” uygulamaları e-para kullanımının yaygın örnekleridir.

Yine bankaların birçoğunda internet üzerinden yapılan bankacılık işlemleri de e-para ürünlerinin gelişmesine öncülük etmektedir.

VI- SANAL PARA İLE TİCARETİN ORTAYA ÇIKARDIĞI VERGİLENDİRME PROBLEMLERİ

Elektronik bankacılık ve ticaretteki gelişmeler zamanla mevcut kağıt para sisteminin yerini sanal

paraya bırakabilecektir. Bu gelişmeler bireylerin ve finansal kurumların gerçekleştirdiği para transfer işlemlerinin tarzını değiştirecek, hükümetlerin mali sistemlerinin ve vergi sistemlerinin aleyhine özelleştirmeyi artıracaktır. Hükümetlerin para işlemlerini izleyemeyeceği bir döneme girilmektedir. Yeni teknolojiler hükümetleri, vergi sistemlerini ve kriminal faaliyetleri tespit etmek için kullandıkları teknikleri değiştirmeye zorlayacaktır.¹⁸

E-para kullanıcılarının yaptıkları alışveriş sırasında ortaya çıkan harcama-ödeme bilgileri sisteme eş zamanlı olarak gireceğinden devletin bu bilgilere ulaşım ulaşamayacağı konusu gündeme gelmekte bu da vergilendirme problemlerinin doğmasına neden olunabileceğini düşündürmektedir. Bu verilerin devlet tarafından incelenebilmesi söz konusu olduğunda vergi kaçırma, kara para aklama gibi usulsüzlüklerin önüne geçilmesi mümkün görülmektedir. Ancak kişinin e-para ile yaptığı bu alışverişlerin özel mahiyette olduğu ve gizli tutulması ve izinsiz kullanılmaması gerektiği düşüncesi de tartışılan bir görüştür.¹⁹

E-para ile yapılan alışverişlerin klasik ödeme yöntemleri yanında daha önemli miktarlara ulaşması halinde gerekli hukuki alt yapı oluşturularak kişinin beyan ettiği gelirler ile e-para ile yaptığı alışverişleri karşılaştırılabilir ve varsa vergi kaçakçılığı tespit edilebilmelidir.

Elektronik ticaret ile birlikte ortaya çıkmış ve çıkmaya devam edecek olan problemlerin bütünüyle mevcut vergi ilke ve kavramları ile çözüme kavuşturulması güçtür. Gelir üzerinden alınan

¹⁷ ETK Raporu, 25.08.1997, Erişim: www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/finans.html. (02.03.2004).

¹⁸ Richard W.RAHN, “Para: Nihai Özelleştirme”, Çev.Atilla YAYLA, *Liberal Düşünce Topluluğu Dergisi*, S.17, Erişim: www.liberal-dt.org.tr/dergiler/dsayi17/17.12.html (12.06.2004).

¹⁹ ETK Raporu, 25.08.1997, Erişim: www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/finans.html. (02.03.2004).

vergilerde vergileme hakkının belirlenmesi, gelirin niteliğinin tayini gibi konularda mevcut uluslararası vergileme ilkelerinin bu çerçevede yeniden gözden geçirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Elektronik ticaretin yaygınlaşması bazı ticari işlemlerin vergi idaresinin bilgisi dışında kalmasına neden olmuş sanal işyeri, sanal tüccar, sanal ticaret, sanal yerleşim yeri gibi bazı kavramları ortaya çıkarmıştır. Bu konuda çalışmaların artması gerekmektedir. Söz konusu gelişmeler vergi sistemlerinin uluslar arası gelişmelere uygun esneklikte yapılmasını da zorunlu kılmaktadır²⁰. Ayrıca, sanal ortamda yapılan işlemlerle ilgili kayıt düzeni ve vergi denetimi gibi konular da vergi idarelerinin orta ve uzun vadede gündemini meşgul edecek sorunlar arasında yer alacaktır²¹.

Bu kapsamda ortaya çıkabilecek sorunlar arasında sanal ortamda yürütülen ticarete konu olan defter ve belgelerin fiziki olarak tutulması, kâğıt üzerinde yer alan bir kayıt sisteminin varlığı yer almaktadır. Mevcut vergi sistemimizde, defter ve belgelerin noter onayından geçirilerek kabulü göz önüne alındığında sanal ortamda tutulan defterler için bir onay merciinin olup olmayacağı, vergi idaresinin kayıtları izlemesine yönelik ne gibi bir program kullanılması gerektiği konuları tartışmalıdır. Vergi idaresinin denetim işlevini yerine getirmesi bakımından defter, belge ve kayıtların sanal ortamda tutulmasının sağlanması ve buna ilişkin hukuki düzenlemenin yapılması gerekmektedir.

Elektronik ticarete gelir vergisi açısından ortaya çıkan bir kısım sorunlar da ticaretin ülke sınırları dışına da taşabileceği göz önüne alındığında gelirin elde edildiği yer, gelirin niteliğinin tayini, tam mükellefiyetin tespiti, vergi matrahının belirlenmesidir²². Gelirin elde edildiği yerin vergi kaçırılması amacıyla sık sık adres değişikliği, vergi cennetlerinde ikametgâh edinme gibi sebeplerle tespiti çoğu zaman mümkün olmamakta, dolayısıyla vergilendirilebilecek kazancın tespiti yapılsa bile tahsilâtın yapılacağı kişi ve kurumların tespiti mümkün görülmemektedir.

E-para ile yapılan ticaretin vergilendirilmesinde harcama vergileri açısından da sorunlar söz konusudur. Fiziki ürünlerin teslimi geleneksel yollarla gerçekleştiği için KDV uygulamasında bir sorunla karşılaşmamaktadır. Ancak fiziki olarak teslimi mümkün olmayan mallarda KDV' de yer alan mal-hizmet ayrımı kavramı tam olarak uymamaktadır. Bu durum daha çok ülkelerearası ticarete ortaya çıkmakta, teslim gümrükler yoluyla da olmadığından nihai tüketicilere yönelik KDV uygulamasında problemler yaşanmaktadır²³.

Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde, sistem, adil ve etkin, kurallar açık, yeterli derecede esnek ve dinamik, vergi kayıp ve kaçaklarını önleyici nitelikte olmalıdır. Elektronik para uygulamalarının gerçekleşebilmesi için güvenlik sorunlarının giderilmesi, gerekli hukuki ve kurumsal yapının oluşturulması, para ve mali politikalarla vergilendirme ile ilgili sistemlerin e-para kullanımına uygun hale getirilmesi gereklidir²⁴.

²⁰ Zeynep ARIKAN, **Türk Vergi Hukukunda Mali İkametgah**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Mayıs, 2007, s..232

²¹ **Elektronik Ticaret Finansal Çalışma Grubu Raporu**, Mart 1998, Erişim:www.e-ticaret.gov.tr(20.08.2004).

²² Türkiye' de Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinin İncelenmesi, Erişim: www.bilisimsurasi.org.tr (09.06.2004).

²³ Türkiye' de Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinin İncelenmesi, Erişim: www.bilisimsurasi.org.tr (09.06.2004).

²⁴ Elektronik Ticaretin Etkileri ve Karşılaşılan Sorunlar, **E-Ticaret Merkezi, İnternetin Elektronik Ticaret Merkezi**, www.e-ticaret-merkezi.net/eticaretsss.php (09.06.2004).

VII- SONUÇ

Elektronik ticaretin tüm dünyada gelişmesiyle birlikte ülkemiz de sözü edilen gelişmelerden etkilenmekte, değişimleri yakından izlemek ve uygulamak durumunda olmaktadır. Bu nedenle vergi politikası ve vergi hukuku alanında yeni gelişme ve sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Uluslararası e-ticaret alanında kullanılan ödeme sistemi olan elektronik para aracılığı ile yapılan ticarete verginin tahsilâtı, ödeme araçlarının geliştirilmesi, gümrük prosedürlerinin basitleştirilmesi, e-ticarete uygun hale getirilmesi önemlidir ve çözülmesi zorunludur.